

The Project Gutenberg eBook of Leabhráin an Irisleabhair—III, by Beirt Fhear et al.

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Leabhráin an Irisleabhair—III

Author: Beirt Fhear
Author: Chonán Maol
Author: Gruagach an Tobair
Author: An tAthair Pádraig Ó Duinnín

Release date: June 23, 2005 [EBook #16122]
Most recently updated: December 11, 2020

Language: Irish

Credits: Produced by Brendan O'Connor and the Online Distributed Proofreading Team at <https://www.pgdp.net>

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK LEABHRÁIN AN IRISLEABHAIR—III ***

[Transcribers note: There are two versions of the booklet in this image. The first uses the dotted consonants, the latter a [transliteration](#) using 'h' to indicate lenition. To see this text in its original form a Celtic font is needed.]

LEABHRÁIN AN IRISLEABHAIR.—III.

SCOIL GAÉDEALÁC.

Aistí ó

"CHONÁN MAOL," "BEIRT FEAR," "AN tATHAIR PÁDRAIG Ó DUINNÍN," Agus
"GRUAGACH AN TOBAIR."

Ar n-a cur amac
do
CONNRAD NA GAEDILGE,
Baile Áta Cliat.
1903.

CLÁR AN LEABRÁIN SEO.

[I. Scoil Gaedelaç, ó "Conán Maol."](#)

[II. Scoil Gaedelaç, ó "Beirt Fear."](#)

[III. Scoil Gaedelaç, ó'n Atair Pádraig Ó Duinnín.](#)

[IV. Cuirtear Corc sa Bairele feasta, a Uaisle, ó "Gruagaç an Tobair."](#)

RÉAMRÁD.

Táinig na haistí leanas annso amac i nIRISLEABAR na GAEDILGE, agus táimid dá gcur i gcló arís le súil go ndéanfaid tuillead maiteasa, agus go gcabrógaid cum brostuagad ar an lá go mbeid scoileanna agus oideaças na hÉireann go fíor-Gaedelaç.

Is é an rud atá 'gár lot agus gar gcoimeád siar aèt ná fuilimid ag déanam úsáid dár dteangaid féin cum gaç éan-tsaças gnóta do cur i gcríç. Labraimís Gaedilg leis na leanbaí scoile, múinimís ealadna is eile dóib tríd an nGaedilg, is annsoin is gairid an moill go mbeid Éire Gaedelaç amuiç 's amac.

FEAR AN IRISLEABAIR.

I. SCOIL GAEDÉALAC.

Sula dtosnuigtear tiç, léirigtear an talam, baintear an fód, rómartar go bfaigtear bun daingean dlút 7 cuirtear an cloc-cúinne annsoin. Támuid-ne ag léiriugad na talman. Is gnó tairbeaç é 7 gnó trom. Támuid ag árduagad tiçte leis aèt i n-ionad a gcloca cúinne do dingead síos mar a bfuil an cré glas cruaid is ead is baoçlaç go bfuilimid 'gá gcur ar talam bog do críteann fá n-ár gcosaib.

Tá bun is na ceantraib Gaedelaça agus má súidtear tiç air sin ní réabfad gaot guairneáin na nÍndiata Tóir na tiç sin.

Measaim gur b'iascaire d'árduig an céad tig i mBaile-Áta-Cliat i bfad ins na ciantaib. Ní raib aige cuige act cleataca admaid cum fallai, 7 scrat an tailm cum din a tige, act as an gcéad tosuad soin d'fás Sráid Uí Cónaill mar a gcuireann Connrad na Gaedilge fúta indiu.

Cuirimis-ne leis tig ar bun—scoil Gaedealac, i gceanntar Gaedealac—is cuma cá mbeid sí suidte, tiar, tuaid nó teas, act go mbeid an áit Gaedealac. Caidé an cuma is fearr cum a déanta? Is eól d'ár dtimtirí an áit is oireamnaige le n-a leitéid do cur ar bun act dála na cuma is fearr cum an gnóta do cur cum cinn beinn buideac do cac a comairle tabairt dúinn.

Dar liom-sa tá an scoil curta suas ceana agus ní fuil againn act a crut d'atarruad. 'Sí an scoil Béarla ud í do tóg an sagart paróiste le cabair an Búird Oideacais. Tá sé riactanac orainn ar dtuis cead an tsagairt agus cead tuismide na leanb d'fagail agus an scoil do ceannac ó'n mBord. Díolfaid an bord í go mear má beid fios aca go bfuilmid dáiririb agus go bfágfamuis a scoil 'n-a fotarac folam aca cum scáta tabairt d'uanaib lá feartainne. Muna bfuil sí oireamnac d'ár ngnó déanfainn ceann nuad. "Cad do déanfar leis an máigistir mboct atá annsúd?" adéarfaid duine éigin. An méid seo go deimin. Má tá fios a gnóta aige, sé sin má tá sé 'n-a cumas Gaedilg is léigeann mait do múinead do'n aos óg, tógfar é ó smaect an Búird Oideacais, tabarfar tuarastal níos fearr dó ná tá aige agus coingill freisin go bfuigid sé an tuarastal soin ar fead a beatad act a gnó do déanam go mait 7 aire tabairt dó féin.

Déarfainn gur b'fiú fear mait tuarastal 200 púnt 'sa mbliadain, do múinfead an leanb ó tosaic i nGaedilg, 7 do déanfad clár oibre mar leanas:—

GARSÚIN IS GEARRCAILLÍ I n-ÉINFEAECT AMUIG IS AMACT LE SÉ BLIADNA D'AOIS,

An céad bliadain:

Gaedilg amáin is Teagasc Criostuide.

An dara bliadain, 7 as soin go dtí an t-aonmad bliadain déag:

Gaedilg, Stair, Teagasc Criostuide, Aiream, léar-eólas, Béarla—gac níd múinte tre Gaedilg.

An t-aonmad bliadain déag:

Ealadna eile, Tómas Cruinne, 7 Úclid.

Ó'n t-aonmad bliadain déag suas:

Caitfear bean-múinte do solatar do na cailínib i dteannta an máigistir, do múinfid Fuaigail, Cniotáil, Niégeacán, Cócaireact is gac níd do baineann le tig, is le héanlaite.

Ba cóir go bfuigtide a leitéid sin de múinteoir ar céad go leit 'sa mbliadain 7 ar an oiread céadna fear do múinfead míniugad talman do na buacaillib.

Caitfear trí acra do ceannac cois na scoile i gcóir gac sagas míniugad talman do múinead dóib ní amáin as leabraib act as obair lám. Is leis na haosánaig torad na talman soin 7 cuirfear i dtaisce dóib a luac, mar díolfar ar an margad na barrai.

Is é míniugad talman an t-eólas is oireamnaige d'ár ndaoineib indiu. Níor múinead fós dóib é, agus tá a rian air, támuid creacta ag tíortaib deórata toisc nac bfuil an t-eólas cruinn againn le sochar do baint as an dtalam. Deir fir eólaça go mbainfide a cúig n-oiread sochair as an dtalam so againn is baintear as indiu. Dá mbainfide féin ba beag an briig dúinn-ne é mar bead sé go dtí seo ag an bpéist sin an máigistir talman. Tá breacad an lae cugainn am, agus is mitid d'feirmeoirib na hÉireann iad féin do gléasad. Tá daoine eile lasmuig ag déanam airgid as a gcuid talman agus ár dtír-ne ag dul cum fiadantais.

Tall i nAlbain an t-am so de bliadain is gnatac le feirmeoirí na scioltáin do cur i mboscaib istig i dtigtib agus itir is aoileac do cur leo go séideann na bog-gais tre súilib na scioltán soin. 'Sa mí seo cugainn saifear na scioltáin sin i dtalam is beid prátaí nua san Abrán atá cugainn aca súd. Connac fice púnt dá tabairt ar tonna prátaí nua roim Bealtaine i gcatair Lúnduin. Ní áiteomad an saogal orm 'ná go bfuil sé i gcumas feirmeoirí na hÉireann an rud céadna do déanam. Táid siad com gasta is com críochnamail leo súd tall, act amáin nac bfuil eólas mínigte talman aca. Ní féidir leo dá réir sin dá barra prátaí do baint as an dtalam i n-éin-bliadain amáin 7 an leasuad ceart do cur ar n-ais ann gcás ná ražad an talam soin i ndisc.

"An as scoilín Gaedealac do measann tú an t-eólas soin do múinead do na feirmeoirib?" adéarfaid duine éigin, is é ag leam-gáiride. Go réid, a dalta. Ni fuil síol-chnó na daire com mór le méaracán, act féac ar bile na coille d'fásann uaid, a ceann go hárd, a préama go doimin, a cabail toirteamail, a géaga reamra, rigne. D'fás an crann uaibreaç soin as beagán, ní raib deabad 'ná deitneas air, act níor staon sé riam gur fás sé. Féac go cruinn air, is maectnuig!

D'éis an céad scoil Gaedealac do cur ar bun 7 taitige beit againn ar an ngnó, is féidir linn scoileanna eile d'fagail mar a múinfead gac uile céird do teastócaid uainn i nÉirinn, mar atá leasuad leatair, gréasuideact, figeadóireact, táilliúireact, siúinéireact, 7 cearda eile. Cuirfear árdscóil ar bun i mBaile Áta Cliat, nó gCorcaig, nó i nGaillim, le haigaid gac ealada tairbeac do múinead as Gaedilg do'n aos óg do tógfar as na scolaiib Gaedealaca. Cuir ár sinsir scoileanna na Teamrac is Cluana, Beanncoir is Árdmaça ar bun, 7 leat a gcail ar fuid an tsaogail. Tá an fuil céadna ionnainne. Misneac, a clann ó! Is linn-ne tír geal-innseac na hÉireann, 7 is gearr go mbeid

Mar a gcuireann C. na G. fúta, *where the G.L. put up (reside)*. Tuismide, *parents*. Áiream, *Arithmetic*. Léar-eólas, *Geography*. Tómas Cruinne, *Geometry*. Míniúgadh talman, *Agriculture*. Aosánaig, *youngsters*. Tíorta deórata, *foreign countries*. Scioltáin, *"cut" potatoes for seed*. Itir, *earth-mould*. Ní áiteomadh 7rl. *The world would not persuade me*. Críocnamail, *industrious*. Síol-chnó na daire (no daraç), *the seed nut of the oak, acorn*.

CONÁN MAOL.

II. SGOIL GAEDALAC.

Tá an ceart ar fad ag Conán Maol. Teastuigeann sgoil Gaedealac uainn. Ní múineadh atá againn i nÉirinn anois acht creacadh, 7 tá a rian orainn. Tá an donas a' teacht ar ár dtír. Ní'l againn acht bliadain níos measa 'ná a céile. Tá muinntir na tuaithe a' scaipeadh agus a' meathadh, 7 tá na sráid-báiltí beaga ag dul i n-olcas gan aonac gan margadh foganta.

Féacaimís ar an dtalam agus ar chúradóireacht na tíre. Tá an cuid is mó de'n talam leat-báitte le huisge, 7 ní hamáin an talam ísiol acht leicne árda. Is orta tá na barraí breagha luacra a' fás 7 gan duine ná daoine a rómarfadh díog cun iad a tiormúgadh. Féac feirmeoirí na hÉireann a' díol a gcod' coirce ar dá teistiún an cloç 7 a' tabairt sgillne ar *Castalia* nó ar rud éicint eile go bfuil ainm mór air.

Féac ár dtír agus í maol ó crannaib. Nuair do b'féidir leis na huaislib crainn a cur níor cuireadar iad. Dá gcuirfidís ní beidís anois mar beadh bacaiç a dútaig ag iarraid déarca ar Bundeam. Beadh airgead i n-a bpócaib aca 7 beadh obair ag luçt oibre atá anois a' teiteadh as Éirinn. Agus cad is cionntac leis seo? An saças tabairt suas a fuairadar. Níor ceap éinne go mba ceart d'uaislib na hÉireann eólas do beith aca ar talam na hÉireann. 'Seadh! tá toradh a ndeag-oibreaca aca anois, 7 is baoglac liom-sa naç ag dul i bfeabas a beid an sgéal aca feasta.

Acht cad deir an feirmeoir? Ceapann seisean ná fuil éan-maiteas i gcrainn acht iad do gearradh 7 a dógadh. "Ní'l siad acht a' sugadh briçe an tailim." Ní baogal dó-san crann a cur. Gearrann sé an crann mar geall ar a beith 'sa' tsiçe air, acht bíonn na mílte feócadán 7 geócadán a' fás i n-a páirc aige.

Nuair a bí sé seo 'n-a çarsún a' dul ar sgoil fuair sé árd-múineadh. Bí fios aige cia'ca an cnoc is aoirde 'sa' doiman. Do 'neósfadh sé duit an méid uisge gab le fánaid le bliadain i n-abainn móir íoctair Aimeirice, 7 bí cúnntas cruinn aige ar atair agus ar matair ríog bí 'sa' Róim na mílte bliadan ó soin. Bad dóig le duine gur adbar captáin a bí 'sa' çarsún agus an saças fogluim a fuair sé ar sgoil. Nár cóir go mbeadh an beag nó an mór d'eólas le façáil aige ar an tsiçe beatah bí i ndán dó. Acht ní mar sin a bí. Connaic sé na crainn a' fás; connaic sé an duilleabar a' séideadh ins an Earraç 7 a' tuitim 'sa' bFogmar; acht níor cuir éinne 'n-a ceann ná raib ó'n gcrainn úd ar taobh an bótair acht greim façáil ar an dtalam 7 go mbeatócad an t-aer é.

Is cuimín liom-sa sean-daoine nár chaith lá riam ar sgoil, 7 geallaim 7 deimíngim gur mó an t-eólas a bí aca ar chúradóireacht 7 ar nidtib a bainneadh le saotrugadh na talman 'ná bíonn anois aca so a caiteann na bliadanta ar sgoil.

Ní héin-iongnadh an sgéal a beith mar seo ag ógánaig na haimsire seo. Tagann mórán d'ár gcuid eólais çugainn ó dútças. Pé eólas a bí ag ár seacht-sinsearaib is i nGaedilg do b'féidir leo é cur i n-uimail dá gclainn; acht ní raib éin-mesa aca-san ar Gaedilg. Caiteadar uata í, 7 i n-a teannta sgaradh le heólas na sean-daoine a táinig rómpa. B'féidir go raib beagán d'eólas a sinsear ag an bpáisde ar dul ar sgoil dó ar dtúis. Acht, má bí, níor b'fada gur stracadh as na préamaçaiç an t-eólas so, 7 má fágadh éan-cuid de gan stracadh, do múcadh é le carta an Béarla sara raib an leanb leat-bliadain ar sgoil. Tug na múinteoirí iarraçt ar síol an Béarla a cur. Ní raib an itir ró-oireamnac, 7 ba minic an síol go holc, 7 ba measa é an leasuadh, 7 b'é deireadh an sgéil é gur fág an sgoil an sgoil 7 é gan Béarla gan Gaedilg.

Bfuil leigeas le façáil ar an aicid seo? Tá, gan amras. Tá an leigeas ag an ndorus againn. Tá an leigeas i dteangain ár sinsear. Moladh le Dia! tá an leigeas ag oibriúgadh anois. Tá síol curta i n-itir mait. Ba mait linn-ne dá bfeicimís an geamar a' teacht suas níos treise 7 níos tiuga 'ná atá sé. Acht bíod foidne againn. "Tagann gaç mait le cáirde," 7 "I ndiaid 'céile déantar na caisleáin." Beid barra mait againn fós, le congnam Dé.

Ní doig liom féin gur táinig an t-am fós cun Sgoil Gaedealac "Conáin Maoil" a cur ar bun.

'Sé is ceart dúinn úsáid a déanamh des na sgoileanna atá againn. Má is mait leis na stiúrtóirí é, is féidir leo Sgoil Gaedealac a déanamh d'éan-sgoil atá fúta. Anois ní fuláir nó tá sagart le façáil i Gceanntar Gaedealac a cuirfeadh Sgoil Gaedealac ar bun. Agus muna bfuil a leiteid seo le façáil, cuirimís sgoil oidçe suas. Tá airgead le façáil ó'n Ríagaltac as an obair seo. Is féidir linn-ne greim façáil ar cuid de cun na Gaedilge a múineadh 7 ní dóig liom-sa go bfuil aon scairt 'sa' bearnain le cosg a cur orainn.

"An té ná bíonn láidir
Ní fuláir do beit glic."

Ní'lmid-ne láidir fós, 7 nuair ná fuilmid, 'sé is fearra dúinn a déanam 'ná greim a breit ar gac buntáiste 7 úsáid a déanam díob ar son na Gaedilge.

"Glac a bfaigir 7 díol a bfeadfair."

BEIRT FEAR.

Gluais.

Creacad, *spoiling*. A' scaipead 7 a' meataid *scattering and decaying*. Sráid-bailtí, *villages*. Leicne árd, *high hill-sides*. Dá tuistiún an cloic, *eightpence a stone*. Maol ó crannaib, *bare of trees*. Crainn a cur, *to plant trees*. Ag iarraid déarca, *seeking alms*. Cad is ciontaç, *what is to blame for this*. Tabairt suas, *up-bringing, education*. Ní baogal dó-san crann cur, *no fear of his planting trees*. Cia'ca an cnoc is aoirde, *which is the highest mountain*. Gab le fánaid, *went down*. An beag nó an mór d'eólas, *some little or much knowledge*. Curadóireact, *agriculture*. Is i nGaedilg do b'éidir leó, *in Irish they were able to make it known to their children*. Stracad as na préamaça, *torn out of the roots*. An itir, *the soil*. Geamar, *young grass*. Scairt sa bearnain, *a bush in the gap*.

III. SCOIL GAEDEALAC.

Is beag an maiteas dúinn beit ag tráct tar Gaedilg 7 ag áiteam ar daoinib gur beó-teanga í muna bfeadfaimid í saotruagad mar saotruigtear gac beó-teanga 'san Eóraip. Is beag an maiteas beit ag iarraid smaçt a cur ar daoinib boçta gábataraça, ar luçt iascaireacta, ar luçt sclábaideacta, is ar a leitididib, beit ag iarraid maide a tabairt dóib muna labarfaid Gaedilg iad féin is muna labarfaid Gaedilg le n-a bpáistidib 7 beit ag gearán ná fuil ruainne do'n Spioraid Gaedealaig fágta 'n-a measc nuair a motuigtear an tuile ag trágad 7 gan caoi ar çasad aici. Is beag an maiteas é sin go léir muna bfeadaimid gac níd baineann le n-a ngnó saogalta do múinead dos na daoinib i nGaedilg. Muna bfuil briç 'san Gaedilg fé látair açt cum iasc do comaiream nó cearca do díol ar margad nó déirc a lorg ó tig go tig nó fós cum amráin sultmara do çanaid le hais na teinead, ní fada fanfaid fiú na briçg soin féin innti, agus is beag an maiteas dúinn beit ag gabáil dí agus ag tabairt iarraçta ar í çoimead 'n-a beataid. Ní feadfaid daoine beit i gcomnuide ag díol cearc nó ag comaiream éisc nó ag lorg na déirce—caitfear a lán rudaide naç iad a déanam, 7 muna mbeid sé i gcumas na ndaoine iad a déanam i nGaedilg déanfar i mBéarla iad agus léigfear an Gaedilg le fuact is le faillige. Má fanann gac duine óg is aosta, a labrann Gaedilg is ná fuil tabairt suas i mBéarla air, má fanann sé 'n-a *illiterate*, má's éigin dó a marc (x) a cur i bpáipéar i n-ionad a anma, má's éigin dó múinteóir Béarla d'fagáil dá çlainn nó iad a beit 'n-a *n-illiterates* mar é féin—má leantar do'n çleas soin, is gearr a beid a leitidí sin d'*illiterate* n-ár measc, is gearr a beid Béarla ag éinne açt dragáil beag gan briç. Cad do ruaig an Gaedilg as Conntae Luimniç, as Conntae Tiobrad Arann, as ur-mór de Conntae Corcaige, as Catair Corcaige agus as conntaetib is catraçaib naç iad? Cad do cuir an fán uirti, ó aimsir an droc-saogail go dtí seo? 'Neosad-sa díb cad do cuir fán is ruagairt ar ár dteangain. Leat-çead bliadan o soin nó ós a çionn bí sí dá labairt go flúirreac ag óg is aosta ar fuaid na Muman, 7 ba dóig le duine ná tiocfad aon brisead go brát uirti. Bí filideact le fagáil aisti, bí scéalta fiannaideacta le fagáil aisti, bí comrad suilt is grinn le fagáil aisti. Dar ndóig ba mait an rud sain. Açt ní feadfaid daoine maireactaint ar rannaib filideacta, is ní bainfead eaçtraide ar Oisín is ar Oscar an tart ná an t-ocras de múirigeam óg neam-çongantaç. Níor feadaid dul cum cinn le gnó an tsaogail gan tabairt suas éigin oireamnac, 7 ní raib an tabairt suas soin le fagáil i nGaedilg, 7 bí sé le fagáil i mBéarla. Dá briç sin cuiread an Gaedilg i leat-taob 7 tá a rian uirti indiu. Tá an rud çadna soin ar siubal fá látair. Tátar ag cur na Gaedilge i leat-taob d'fonn tabairt suas tairbeac d'fagáil i mBéarla. Agus beifear dá cur i leat-taob go mbeid sé 'n-ar gcumas teagasc oireamnac tairbeac a tabairt i nGaedilg do'n aos óg a labrann í do réir dútcais. Is mait an rud timtiride do scaoilead amaç fá'n dtuait; is mait an sud craobaça do cur ar bun annso is annsúd 'sna críocaib Gaedealaca. Ní'l aon loçt agam le fagáil orta, açt creid mise leis ní réidteoçaid timtiride an çeist go lá an çunntais. Dá mbead timtire againn i gcóir gac sráid-baile nó gac baile Gaedealac 7 gac timtire a beit ag obair go dian dútraçtaç ó çeann ceann na bliadna, dá mbead craob do Connrad na Gaedilge i ngaç baile 7 na leabair is deise 'san doman dá gcur amaç gac seaçtmáin agus an ceól is briçgmáire i nÉirinn dá spreagad agus an rinne is anamamla le fagáil fá gléas againn—ní cuirfead na neite sin go léir sonas ná bail ar ár dteangain dá mbad rud é gur b'éigin do'n aos óg iompód ar an mBéarla cum an tabairt suas d'oireann dóib dá ngnó saogail d'fagáil. Is mar sin atá an scéal fá látair, agus is mar sin a beid an scéal go gcuirfear scoileanna fíor-Gaedealaca ar bun. Açt mar adeir Conán Maol, tosnuigtear le héan-scoil amáin. Bíonn gac aon tosnugad lag. Lastaréan-çoinneal beag amáin mar tosnugad, agus is gearr go mbeid soillse ar ndótain againn. An bfeacabar riam an çuma i n-a lastar na coinle 'sna heaglasaidib. Nuair a bíonn cruinniugad mór bailigte le céile agus coinneal i láim gac duine aca, façtar aon buaiceas beag amáin; lastar í; lastar coinneal i láim duine éigin léi, druideann an duine sin a coinneal ar lasad cum coinle a çomursan, 7 lasann a coinneal; lasann siúd coinneal an té bíonn le n-ais, agus dá réir sin riteann an teine ó duine do duine, agus is gearr an moill go bfeictear blaodm solais ag gealad na heaglaise go lonnraç agus ag cur compórd is átas ar na daoinib ar fad. Is mar sin a beid an scéal againn i dtaob na scoile, cuirtear aon scoil amáin ar bun; lastar an coinneal beag amáin, agus is gearr le congnam Dé go

sna leanbaib seo.

Múinimid páidreaca Gaedilge dóib, ac is i mBéarla déanfaid an sagart agus an t-Easpog iad do ceistiugad; múinimid dóib connus Gaedilg do léigeam, act óir is scoil Béarla í, caitfid an Béarla beit i mbun 's i mbarr ár gcuid oibre. Múinimid rinnce Gaedealac dóib, act is i mBéarla déanfaid siad cainnt air agus úsáid de n-a diaid sin. Sé an scéal céadna ag gac níd eile é. Níl an fear soin crutanta fós a déanfad níd do b'fearr de leanbaib leis an sañas so oideacais ná *Anglo Irishmen*. Sin é go cruinn atá againn dá déunam díob. Níl ann act ag casad le baraile na tóna briste do líonad.

Níl réiteac na ceiste seo, ná sábaíl na teangan le faigáil taob amuig de'n scoil Gaedealaig. Is éigin na leanbaí do cur uirti, 7 gac níd d'oirfid dóib a múinead i nGaedilg. Ní déanfad an galldaças díf ná dochair annsoin dóib. Do tuitfead sé siar síos díob mar a tuiteann an braon de'n lachain. Ní féidir an teagasc so tabairt i n-éan-scoil náisiúnta indiu. Níl sa ceann is fearr aca so go fíor act scoil gallda. Caitfimid féin, ar an adbar soin, costas na scoile d'fulang sa céad fáscad.

Níl amrus ar doman, ar a son sain, má cuirfimid suas í, 7 má téideann an obair cun cinn innti—má tigeann linn gnó tairbeac a déanam innti—níl amras ar doman ná go ndíolfad an bórd léiginn asti i gcionn cúpla bliadain, 7 ná go leogfaidís dúinne leanamaint do'n obair do cuireamair ar bun innti.

Is dóig liom féin go mbeid eagla an costais ar an gCoiste Gnóta; agus má bíonn is dóca gur b'féidir do daoinib lasmuig de'n Coiste an t-airgead do déanam suas. Táim com cinnte go bfuil an scoil ag teastáil uainn, com cinnte go ndíolfad an Bórd i gcionn cúpla bliadan aisti, agus annsoin gur b'féidir dúinn mórán dá sañas a beit againn; com cinnte go bfuil saorad na teangan innte, go dtabarfad £5 d'éan-fuireann Gaedilgeoirí a cuirfid le céile cun í do solátar.

Tá saotar mór déanta le deic mbliadna againn. Ba ró-lag é ár dtosnugad: Níl bliadain a gabann tarainn ná tugamaoid coiscéinn cun cinn—ná téidimid pas beag níos aoirde. Is mait é sin. Leanamís de. *Excelsior* coidce! Tá coiscéim na bliadna so gan tabairt fós againn. Tugaimís cun scoile Conáin í.

GRUAGAC an TOBAIR.

AN CLÓ-CUMANN, (Teóranta),
Clódóirí Gaedilge, Sráid Mór na Trága,
Baile Áta Cliat.

LEABHRÁIN AN IRISLEABHAIR.—III.

SCOIL GHAEDHEALACH.

"CHONÁN MAOL," "BEIRT FHEAR," "AN tATHAIR PÁDRAIG Ó DUINNÍN,"
Agus "GRUAGACH AN TOBAIR."

Ar n-a chur amach
do
CHONNRADH NA GAEDHILGE,
Baile Átha Cliath.
1903.

CLÁR AN LEABHRÁIN SEO.

[I. Scoil Ghaedhealach, ó "Chonán Maol."](#)

[II. Scoil Ghaedhealach, ó "Bheirt Fhear."](#)

[III. Scoil Ghaedhealach, ó'n Athair Pádraig Ó Duinnín.](#)

[IV. Cuirtear Corc sa Bhairle feasta, a Uaisle, ó "Ghrugach an Tobair."](#)

RÉAMHRÁDH.

Tháinig na haistí leanas annso amach i nIRISLEABHAR na GAEDHILGE, agus táimid dá gcur i gcló arís le súil go ndéanfaid tuilleadh maitheasa, agus go gcabhróghaid chum brostughadh ar an lá go mbeidh scoileanna agus oideachas na hÉireann go fíor-Ghaedhealach.

Is é an rud atá 'gár lot agus gar gcoimeád siar acht ná fuilimid ag déanamh úsáid dár dteangaidh féin chum gach éan-tsaghas gnótha do chur i gcrích. Labhráimís Gaedhilg leis na leanbháí scoile, múinimís ealadhna is eile dóibh tríd an nGaedhilg, is annsoin is gairid an mhoill go mbeidh Éire Gaedhealach amuigh 's amach.

FEAR AN IRISLEABHAIR.

I. SCOIL GHAEDHEALACH.

Sula dtosnuighthear tigh, léirighthear an talamh, baintear an fód, rómharthar go bhfaightear bun daingean dlúth & cuirtear an chloch-chúinne annsoin. Támuid-ne ag léiriughadh na talmhan. Is gnó tairbheach é & gnó trom. Támuid ag árdughadh tighthe leis acht i n-ionad a gclocha cúinne do dhingeadh síos mar a bhfuil an chre ghlais chruaidh is eadh is baoghlach go bhfuilmíd 'gá gcur

ar thalamh bhog do chritheann fá n-ár gcosaibh.

Tá bun is na ceanntaibh Gaedhealach agus má shuidhtear tigh air sin ní réabfadh gaoth ghuaireáin na nIndiatha Thoir na tigh sin.

Measaim gur bh'iascaire d'árduigh an chéad tigh i mBaile-Átha-Cliath i bhfad ins na ciantaibh. Ní raibh aige chuige acht cleathacha adhmaid chum fallaí, & scrath an tailmh chum dín a thighe, acht as an gcéad thosughadh soin d'fhás Sráid Uí Chonaill mar a gcuireann Connradh na Gaedhilge fútha indiu.

Cuirimís-ne leis tigh ar bun—scoil Ghaedhealach, i gceanntar Ghaedhealach—is cuma cá mbeidh sí suidhte, thiar, thuaidh nó theas, acht go mbeidh an áit Gaedhealach. Caidé an cuma is fearr chum a déanta? Is eól d'ár dtimthirí an áit is oireamhnaighe le n-a leithéid do chur ar bun acht dála na cuma is fearr chum an ghnótha do chur chum cinn bheinn buidheach do chách a chomhairle thabhairt dúinn.

Dar liom-sa tá an scoil curtha suas cheana agus ní fhuil againn acht a cruth d'atharrughadh. 'Sí an scoil Bhéarlach úd í do thóg an sagart paróiste le cabhair an Bhuird Oideachais. Tá sé riachtanach orainn ar dtúis cead an tsagairt agus cead tuismidhe na leanbh d'fhagháil agus an scoil do cheannach ó'n mBord. Díolfaidh an bord í go mear má bheidh fhios aca go bhfuilmíd dáiríribh agus go bhfágfamus a scoil 'n-a fotharach folamh aca chum scátha thabhairt d'uanuibh lá fearthainne. Muna bhfuil sí oireamhnach d'ár ngnó dhéanfainn ceann nuadh. "Cad do dhéanfar leis an máighistir mbocht atá annsúd?" adéarfaidh duine éigin. An méid seo go deimhin. Má tá fios a ghnótha aige, sé sin má tá sé 'n-a chumas Gaedhilg is léigheann maith do mhúineadh do'n aos óg, tógfar é ó smacht an Bhuird Oideachais, tabharfar tuarastal níos fearr dó ná tá aige agus coinghill freisin go bhfuighidh sé an tuarastal soin ar feadh a bheathadh acht a ghnó do dhéanamh go maith & aire thabhairt dó féin.

Déarfainn gur bh'fhiú fear maith tuarastal 200 punt 'sa mbladhain, do mhúineadh an leanbh ó thosach i nGaedhilg, & do dhéanfadh clár oibre mar leanas:—

GARSÚIN IS GEARRCHAILLÍ I n-ÉINFHEACHT AMUIGH IS AMACH LE SÉ BLIADHNA D'AOIS,

An chéad bhliadhain:

Gaedhilg amháin is Teagasc Críostuidhe.

An dara bliadhain, & as soin go dtí an t-aonmhadh bliadhain déag:

Gaedhilg, Stair, Teagasc Críostuidhe, Áireamh, léar-eólas, Béarla—gach nídh múinte thre Ghaedhilg.

An t-aonmhadh bliadhain déag:

Ealadhna eile, Tómmas Cruinne, & Úclid.

Ó'n t-aonmhadh bliadhain déag suas:

Caithfear bean-mhúinte do sholáthar do na cailínibh i dteannta an mháighistir, do mhúinfidh Fuagháil, Cniotáil, Nigheachán, Cócaireacht is gach nídh do bhaineann le tigh, is le héanlaithe.

Ba chóir go bhfuightheadh a leithéid sin de mhúinteóir ar chéad go leith 'sa mbladhain & ar an oiread céadna fear do mhúineadh míniughadh talmhan do na buachaillibh.

Caithfear trí acra do cheannach cois na scoile i gcóir gach saghas míniughadh talmhan do mhúineadh dhóibh ní amháin as leabhraibh acht as obair lámh. Is leis na haosánaigh toradh na talmhan soin & cuirfear i dtaisce dhóibh a luach, mar díolfar ar an margadh na barraí.

Is é míniughadh talmhan an t-eólas is oireamhnaighe d'ár ndaoineibh indiu. Níor mhúineadh fós dóibh é, agus tá a rian air, támuid creachta ag tíorthaibh deórata toisc nach bhfuil an t-eólas cruinn againn le sochar do bhaint as an dtalamh. Deir fir eólacha go mbainfidhe a chúig n-oiread sochar as an dtalamh so againn is baintear as indiu. Dá mbainfidhe féin ba bheag an bhrigh dhúinn-ne é mar bheadh sé go dtí seo ag an bpéist sin an máighistir talmhan. Tá breacadh an lae chughainn ámh, agus is mithid d'fheirmeóiríbh na hÉireann iad féin do ghléasadh. Tá daoine eile lasmuigh ag déanamh airgid as a gcuid talmhan agus ár dtír-ne ag dul chum fiadhantais.

Thall i nAlbain an t-am so de bhliadhain is gnáthach le feirmeóirí na scioltáin do chur i mboscaibh istigh i dtightheibh agus ithir is aoileach do chur leo go séideann na bog-ghais thre shúilibh na scioltáin soin. 'Sa mhí seo chughainn saithfear na scioltáin sin i dtalamh is beidh prátaí nua san Abrán atá chughainn aca súd. Chonnac fiche punt dá thabhairt ar thonna prátaí nua roimh Bhealtaine i gcathair Lúnduin. Ní áiteómhadh an saoghal orm 'ná go bhfuil sé i gcumas feirmeóirí na hÉireann an rud céadna do dhéanamh. Tháid siad chomh gasta is chomh críochnamhail leo súd thall, acht amháin nach bhfuil eólas mínighthe talmhan aca. Ní féidir leo dá réir sin dhá bharrá prátaí do bhaint as an dtalamh i n-éin-bhliadhain amháin & an leasughadh ceart do chur ar n-ais ann gcás ná raghadh an talamh soin i ndisc.

"An as scoilín Gaedhealach do mheasann tú an t-eólas soin do mhúineadh do na feirmeóiríbh?" adéarfaidh duine éigin, is é ag leamh-gháiridhe. Go réidh, a dhalta. Ni fhuil siól-chnó na daire chómh mór le méaracán, acht féach ar bhile na coille d'fhásann uaidh, a cheann go hárd, a phréamha go doimhin, a chabhail thoirteamhail, a ghéaga reamhra, righne. D'fhás an crann

uaibhreach soin as beagán, ní raibh deabhadh 'ná deithneas air, acht níor staon sé riamh gur fhás sé. Féach go cruinn air, is machtnuigh!

D'éis an chéad scoil Ghaedhealach do chur ar bun & taithighe bheith againn ar an ngnó, is féidir linn scoileanna eile d'fhagháil mar a múinfear gach uile chéird do theastóchaidh uainn i nÉirinn, mar atá leasughadh leathair, gréasuidheacht, figheadóireacht, táilliúireacht, siúinéireacht, & cearda eile. Cuirfear árd-scoil ar bun i mBaile Átha Cliath, nó gCorcaigh, nó i nGaillimh, le haghaidh gach ealadha thairbheach do mhúineadh as Gaedhilg do'n aos óg do thoghfar as na scolaibh Gaedhealacha. Chuir ár sinsir scoileanna na Teamhrach is Chluana, Bheannchoir is Árdmacha ar bun, & leath a gcáil ar fuid an tsaoghail. Tá an fhuil chéadna ionnainne. Misneach, a chlann ó! Is linn-ne tír gheal-innseach na hÉireann, & is gearr go mbeidh sí againn le congnamh Dé.

Mar a gcuireann C. na G. fútha, *where the G.L. put up (reside)*. Tuismidhe, *parents*. Áireamh, *Arithmetic*. Léar-eólas, *Geography*. Tómmas Cruinne, *Geometry*. Míniughadh talmhan, *Agriculture*. Aosánaigh, *youngsters*. Tíortha deórata, *foreign countries*. Scioltáin, *"cut" potatoes for seed*. Ithir, *earth-mould*. Ní áiteomhadh &rl. *The world would not persuade me*. Críochnamhail, *industrious*. Síol-chnó na daire (no darach), *the seed nut of the oak, acorn*.

CONÁN MAOL.

II. SGOIL GAEDHEALACH.

Tá an ceart ar fad ag Conán Maol. Teastuigheann sgoil Ghaedhealach uainn. Ní múineadh atá againn i nÉirinn anois acht creachadh, & tá a rian orainn. Tá an donas a' teacht ar ár dtír. Ní'l againn acht bliadhain níos measa 'ná a chéile. Tá muinntir na tuaithe a' scaipeadh agus a' meathadh, & tá na sráid-bháiltí beaga ag dul i n-olcas gan aonach gan margadh foghanta.

Féachaimís ar an dtalamh agus ar churadóireacht na tíre. Tá an chuid is mó de'n talamh leathbháithte le huisge, & ní hamháin an talamh ísiol acht leicne árda. Is ortha tá na barraí breaghtha luachra a' fás & gan duine ná daoine a rómharfadh díog chun iad a thiomughadh. Féach feirmeoirí na hÉireann a' díol a gcod' coirce ar dhá theistiún an chloch & a' tabhairt sgillne ar *Castalia* nó ar rud éicint eile go bhfuil ainm mhór air.

Féach ár dtír agus í maol ó chrannaibh. Nuair do b'fhéidir leis na huaislibh crainn a chur níor chuireadar iad. Dá gcuirfidís ní bheidís anois mar bheadh bacaigh a dúthaigh ag iarraidh déarca ar Bhuindeam. Bheadh airgead i n-a bpócaibh aca & bheadh obair ag lucht oibre atá anois a' teitheadh as Éirinn. Agus cad is cionntach leis seo? An saghas tabhairt suas a fuairéadar. Níor cheap éinne go mba cheart d'uaislibh na hÉireann eólas do bheith aca ar thalamh na hÉireann. 'Seadh! tá toradh a ndeagh-oibreacha aca anois, & is baoghlach liom-sa nach ag dul i bhfeabhas a bheidh an sgéal aca feasta.

Acht cad deir an feirmeoir? Ceapann seisean ná fuil éan-mhaitheas i gcrainn acht iad do ghearradh & a dhóghadh. "Ní'l siad acht a' sughadh brighe an tailimh." Ní baoghal dó-san crann a chur. Gearrann sé an crann mar gheall ar a bheith 'sa' tslighe air, acht bíonn na mílte feóchadán & geósadán a' fás i n-a pháirc aige.

Nuair a bhí sé seo 'n-a gharsún a' dul ar sgoil fuair sé árd-mhúineadh. Bhí fhios aige cia'ca an cnoc is aoirde 'sa' domhan. Do 'neósfadh sé dhuit an méid uisge ghabh le fánaidh le bliadhain i n-abhainn mhóir íochtair Aimeirice, & bhí cúnntas cruinn aige ar athair agus ar mhathair ríogh bhí 'sa' Róimh na mílte bliadhan ó shoin. Badh dhóigh le duine gur adhbhar captaín a bhí 'sa' gharsún agus an saghas foghlaim a fuair sé ar sgoil. Nár chóir go mbeadh an bheag nó an mhór d'eólas le fagháil aige ar an tslighe bheathadh bhí i ndán dó. Acht ní mar sin a bhí. Chonnaic sé na crainn a' fás; chonnaic sé an duilleabhar a' séideadh ins an Earrach & a' tuitim 'sa' bhFoghmhar; acht níor chuir éinne 'n-a cheann ná raibh ó'n gcrann úd ar thaobh an bhóthair acht greim fhagháil ar an dtalamh & go mbeathóchadh an t-aer é.

Is cuimhin liom-sa sean-daoine nár chaith lá riamh ar sgoil, & geallaim & deimhinghim gur mó an t-eólas a bí aca ar churadóireacht & ar nidhthibh a bhaineann le saothrughadh na talmhan 'ná bhíonn anois aca so a chaitheann na bliadhanta ar sgoil.

Ní héin-iongnadh an sgéal a bheith mar seo ag ógánaigh na haimsire seo. Tagann mórán d'ár gcuid eólais chughainn ó dhúthchas. Pé eólas a bhí ag ár seacht-sinsearaibh is i nGaedhilg do b'fhéidir leo é chur i n-umhail dá gclainn; acht ní raibh éin-mhesa aca-san ar Ghaedhilg. Chaitheadar uatha í, & i n-a theannta sgaradar le heólas na sean-daoine a tháinig rómpa. B'fhéidir go raibh beagán d'eólas a shinsear ag an bpáisde ar dhul ar sgoil dó ar dtúis. Acht, má bhí, níor b'fhada gur stracadh as na préamhachaibh an t-eólas so, & má fhágadh éan-chuid de gan stracadh, do múchadh é le carta an Bhéarla sara raibh an leanbh leath-bhliadhain ar sgoil. Thug na múinteoirí iarracht ar síol an Bhéarla a chur. Ní raibh an ithir ró-oireamhnach, & ba mhinic an síol go holc, & ba mheasa é an leasughadh, & b'é deireadh an sgéil é gur fhág an sgoiláire an sgoil & é gan Bhéarla gan Ghaedhilg.

Bhfuil leigheas le fagháil ar an aicíd seo? Tá, gan amhras. Tá an leigheas ag an ndorus againn. Tá

an leigheas i dteangain ár sinsear. Moladh le Dia! tá an leigheas ag oibriughadh anois. Tá síol curtha i n-ithir mhaith. Ba mhaith linn-ne dá bhfeicimís an geamhar a' teacht suas níos treise & níos tiugha 'ná atá sé. Acht bíodh foidhne againn. "Tagann gach maith le cáirde," & "I ndiaidh 'chéile dhéantar na caisleáin." Beidh barra maith againn fós, le congnamh Dé.

Ní doig liom féin gur tháinig an t-am fós chun Sgoil Ghaedhealach "Chonáin Mhaoil" a chur ar bun.

'Sé is ceart dúinn úsáid a dhéanamh des na sgoileanna atá againn. Má is maith leis na stiúrthóirí é, is féidir leó Sgoil Ghaedhealach a dhéanamh d'éan-sgoil atá fútha. Anois ní fuláir nó tá sagart le fagháil i Gceanntar Ghaedhealach a chuirfeadh Sgoil Ghaedhealach ar bun. Agus muna bhfuil a leithéid seo le fagháil, cuirimís sgoil oidhche suas. Tá airgead le fagháil ó'n Riaghaltachas ar an obair seo. Is féidir linn-ne greim fhagháil ar chuid de chun na Gaedhilge a mhúineadh & ní dóigh liom-sa go bhfuil aon scairt 'sa' bhearnain le cosg a chur orainn.

"An té ná bíonn láidir
Ní fuláir do bheith glic."

Ní'lmid-ne láidir fós, & nuair ná fuilmid, 'sé is fearra dhúinn a dhéanamh 'ná greim a bhreith ar gach buntáiste & úsáid a dhéanamh díobh ar son na Gaedhilge.

"Glac a bhfaighir & díol a bhféadfair."

BEIRT FHEAR.

Gluais.

Creachadh, *spoiling*. A' scaipeadh & a' meathadh *scattering and decaying*. Sráid-bhailtí, *villages*. Leicne árda, *high hill-sides*. Dhá thuistiún an chloch, *eightpence a stone*. Maol ó chrannaibh, *bare of trees*. Crainn a chur, *to plant trees*. Ag iarraidh déarca, *seeking alms*. Cad is cionntach, *what is to blame for this*. Tabhairt suas, *up-bringing, education*. Ní baoghal dó-san crann chur, *no fear of his planting trees*. Cia'ca an cnoc is aoirde, *which is the highest mountain*. Ghabh le fánaidh, *went down*. An bheag nó an mhór d'eólas, *some little or much knowledge*. Curadóireacht, *agriculture*. Is i nGaedhilg do b'éidir leó, *in Irish they were able to make it known to their children*. Stracadh as na préamhacha, *torn out of the roots*. An ithir, *the soil*. Geamhar, *young grass*. Scairt sa bhearnain, *a bush in the gap*.

III. SCOIL GHAEDHEALACH.

Is beag an mhaitheas dúinn bheith ag trácht thar Gaedhilg & ag áiteamh ar dhaoineibh gur beó-theanga í muna bhféadfaimid í shaothruightheadh mar shaothruightheadh gach beó-theanga 'san Eóraig. Is beag an mhaitheas bheith ag iarraidh smacht a chur ar dhaoineibh bochta gábhataracha, ar lucht iascaireachta, ar lucht sclábhaidheachta, is ar a leithéidibh, bheith ag iarraidh maide a thabhairt dóibh muna labharfaid Gaedhilg iad féin is muna labharfaid Gaedhilg le n-a bpáistidhibh & bheith ag gearán ná fuil ruainne do'n Spioraid Ghaedhealaigh fágtha 'n-a measc nuair a mhothuightheadh an tuile ag trághadh & gan caoi ar chasadh aici. Is beag an mhaitheas é sin go léir muna bhféadfaimid gach nídh bhaineann le n-a ngnó saoghalta do mhúineadh dos na daoineibh i nGaedhilg. Muna bhfuil brigh 'san Ghaedhilg fé láthair acht chum iasc do chomhaireamh nó cearca do dhíol ar mhargadh nó déirc a lorg ó thigh go tigh nó fós chum amhráin shultmhara do chanadh le hais na teineadh, ní fada fhanfaidh fiú na bríogh soin féin innti, agus is beag an mhaitheas dúinn bheith ag gabháil dí agus ag tabhairt iarrachta ar í choimeád 'n-a beathaidh. Ní féadfaidh daoine bheith i gcomhnuidhe ag díol cearc nó ag comhaireamh éisc nó ag lorg na déirce—caithfear a lán rudaidhe nach iad a dhéanamh, & muna mbeidh sé i gcumas na ndaoine iad a dhéanamh i nGaedhilg déanfar i mBéarla iad agus léigfear an Ghaedhilg le fuacht is le faillighe. Má fhanann gach duine óg is aosta, a labhrann Gaedhilg is ná fuil tabhairt suas i mBéarla air, má fhanann sé 'n-a *illiterate*, má's éigin dó a mharc (x) a chur i bpáipéar i n-ionad an anma, má's éigin dó múinteóir Béarla d'fagháil dá chlainn nó iad a bheith 'n-a *n-illiterates* mar é féin—má leantar do'n chleas soin, is gearr a bheidh a leithéidí sin d'*illiterate* n-ár measc, is géarr a bheidh Béarla ag éinne acht drabhghail bheag gan bhrigh. Cad do ruaig an Ghaedhilg as Conntae Luimnigh, as Conntae Tiobrad Árann, as ur-mhór de Chonntae Chorcaighe, as Cathair Chorcaighe agus as conntaethibh is cathrachaibh nach iad? Cad do chuir an fán uirthi, ó aimsir an droch-shaoghail go dtí seo? 'Neosad-sa díbh cad do chuir fán is ruagairt ar ár dteangain. Leath-chéad bliadhán o shoin nó ós a chionn bhí sí dá labhairt go flúirreach ag óg is aosta ar fuaid na Mumhan, & ba dhóigh le duine ná tiocfadh aon bhriseadh go bráth uirthi. Bhí filidheacht le fagháil aisti, bhí scéalta fiannaidheachta le fagháil aisti, bhí comhrádh suilt is grinn le fagháil aisti. Dar ndóigh ba mhaith an rud sain. Acht ní fhéadfadh daoine maireachtaint ar rannaibh filidheachta, is ní bhainfeadh eachtraidhe ar Oisín is ar Oscar an tart ná an t-ocras de mhuirighean óg neamh-chongantach. Níor féadadh dul chum cinn le gnó an tsaoghail gan tabhairt suas éigin oireamhnach, & ní raibh an tabhairt suas soin le fagháil i nGaedhilg, & bhí sé le fagháil i mBéarla. Dá bhrigh sin cuireadh an Ghaedhilg i leath-taoibh & tá a rian uirthi indiu. Tá an rud céadna soin ar siubhal fá láthair. Táthar ag cur na Gaedhilge i leath-taoibh d'fhonn tabhairt suas tairbheach d'fhagháil i mBéarla. Agus beifear dá cur i leath-taoibh go mbeidh sé 'n-ar gcumas teagasc oireamhnach tairbheach a thabhairt i nGaedhilg do'n aos óg a labhrann í do

réir dhúthchais. Is maith an rud timthridhe do scaoileadh amach fá'n dtuaithe; is maith an sud craobhacha do chur ar bun annso is annsúd 'sna críochaibh Gaedhealacha. Ní'l aon locht agam le fagháil ortha, acht creid mise leis ní réidhteochaidh timthridhe an cheist go lá an chunntais. Dá mbeadh timthire againn i gcóir gach sráid-bhaile nó gach baile Gaedhealach & gach timthire a bheith ag obair go dian dúthrachtach ó cheann ceann na bliadhna, dá mbeadh craobh do Chonnradh na Gaedhilge i ngach baile & na leabhair is deise 'san domhan dá gcur amach gach seachtmhain agus an ceól is bríoghmhaire i nÉirinn dá spreagadh agus an rinne is anamamhla le fagháil fá ghléas againn—ní chuirfeadh na neithe sin go léir sonas ná bail ar ár dteangain dá mbadh rud é gur bh'éigin do'n aos óg iompódh ar an mBéarla chum an tabhairt suas d'oireann dóibh dá ngnó saoghail d'fhagháil. Is mar sin atá an scéal fá láthair, agus is mar sin a bheidh an scéal go gcuirfeadh scoileanna fíor-Ghaedhealacha ar bun. Acht mar adeir Conán Maol, tosnuightear le héan-scoil amháin. Bíonn gach aon tosnuighadh lag. Lastaréan-choinneal bheag amháin mar thosnuighadh, agus is gearr go mbeidh soilse ar ndóthain againn. An bhfeacabhar riamh an chuma i n-a lastar na coinle 'sna heaglasaidhibh. Nuair a bhíonn cruinniughadh mór bailighthe le chéile agus coinneal i láimh gach duine aca, faghthar aon bhuaiceas bheag amháin; lastar í; lastar coinneal i láimh dhuine éigin léi, druideann an duine sin a choinneal ar lasadh chum coinle a chomhursan, & lasann a choinneal; lasann siúd coinneal an té bhíonn le n-ais, agus dá réir sin ritheann an teine ó dhuine do duine, agus is gearr an mhoill go bhfeictear blaodhm solais ag gealadh na heaglaise go lonnrach agus ag cur compórd is áthas ar na daoineibh ar fad. Is mar sin a bheidh an scéal againn i dtaoibh na scoile, cuirtear aon scoil amháin ar bun; lastar an choinneal bheag amháin, agus is gearr le congnamh Dé go mbeidh blaodhm soluis ag éirghe ó chúig áirdibh na hÉireann ná múchfar go deó na ndeór. Is mithid dúinn tosnuighadh. Is cuma cá gcuirfeadh an scoil sin ar bun—i nDún na nGall, i gConntae na Gaillimhe nó i gCiarraidhe. Acht ó's Ciarraidheach Conán Maol, ó's Ciarraidheach "Beirt Fhear" agus ó's Ciarraidheach mé féin, agus nuair ná fuil aon chríoch ná Conntae eile ag tabhairt fá'n obair seo, is dóigh liom gur fearra dhúinn tosnuighadh le Ciarraidhe—áit éigin thiar an fad i mBaile an Fheirtéirigh nó i nÍbhráthach nó i nGleann Beithe. B'fhearr liom aon scoil fíor-Ghaedhealach amháin 'ná dhá thimthire. Caitheann airgead do sholáthar acht ní dóigh liom go bfágfaidh na Ciarraidhigh cibé áit i n-a bhfuil siad aon easnamh orainn, agus ní'l amhras ná go dtabharfaidh an Árd-fheis congnamh dúinn agus go mbeannógaidh sí ár n-obair. Tosnuighmís le congnamh Dé agus do réir mo thuairime níor rinneadh obair riamh ar son ár dteangan níos fearr 'ná an obair do cheap Conán Maol.

PÁDRAIG UA DUINNÍN.

IV. CUIRTEAR CORC SA BHAIRILE FEASTA, A UAISLE.

Nuair bhíos-sa ar scoil sa tseana-shaoghal, ní raibh námhaid ba mhó agam ná bairile. Seo mar a thárlaigh sin. An mí-fhortún máighistir a bhí againn, ní raibh oiread mo dhuirn ann, acht bhí béic asail aige, & rud ba mheasa na soin, slat chomh fada le slat Mhaoise. "Anois" adeireadh sé, agus é ag rástáil síos agus suas, agus ag fáscadh na slaite ar tí na súl a bhaint asainn, "tá bairile áirithe ann agus dhá pholl ann—poll 'n-a bhun agus poll 'n-a bharr, agus dhá corc ionnta. Dá mbeadh an bairile lán d'uisce agus go dtarraiceoghtá an corc thíos do bheadh an bairile follamh i gcionn deich nóimití; acht dá mbeadh sé follamh & go leogfá uisce isteach ann tríd an bpoll thuas, do bheadh sé lán i gcionn dhá nóimit déag. Cuir i gcás anois go mbeadh an bairile lán, agus go dtarraiceoghtá an dá chorc i n-éinfheacht, cahuin a bheadh sé i n-disc?"

Is ar an gceist seo do chuimhnigheas an lá fé dheireadh nuair chonnac aiste Chonáin Mhaoil mar gheall ar an scoil Ghaedhealaigh. Mar is solaoid d'Éirinn an bairile úd. Bhí sí ar scéidhe de Ghaedhilg—cnuasach saothair intinne ár sinsear romhainn. Annsoin, do tháinig an fealltóir Sasannaigh, & do dhein sé poll i dtóin an bhairile, agus siúd an t-uachtar saidhbhir le fánaidh. I n-ionad an phuill a stop is amhlaidh a bhíomar-na, ar nós bhraisile leanbh timcheall locháin ar thaobh sráide glagair, ag rinne & ag bualadh bas le spórt nuair choncamair na caisí geala ag gabháil síos, agus do rop cuid againn ár méaranna sa pholl ghá fhairsingiughadh i gcás go mbeadh tuile níos mó againn.

Sul a raibh an tubaist ar fad déanta againn do tháinig fir chalma Chonnradh na Gaedhilge d'ár gcose. D'éis aghaidh béil a thabhairt orainne do chuardar ag stop an phuill. Acht níor leog an Sasannach dóibh é.

"Pé nídh is mar a dheineann an Bairile," ar sé, "is liom-sa an poll soin, agus ní leómhthaidh sibh barra méire a leogaint air."

"Déinimís poll i gceann an bhairile" arsa na fir, "agus cuirimís tuilleadh uachtair ann."

Do déanadh mar sin, agus do chuireadar fios ar uachtar ar fuid na tíre le cur 'sa' bhairile; acht, foríor! tá uachtar gann i nÉirinn anois. Cuireadh strannacán maith ó Bhaile Mhúirne chúcha, cuid ó'n nGailimh, cuid ó Chiaraidhe. Do chuir an tAthair Peadar tuna uaidh féin chúcha; agus do bhailigh Cú Uladh, an fear bocht lán poitín dóibh thall 'sa abhus i dTír Chonaill. 'N-a n-éaghmais sin, is minic ná raibh le fagháil aca acht an bainne géar, an lionn caol, & an bhláthach. Ní ag lochtughadh na ndaoine n-a thaobh soin atáim, mar thugadar uatha go toilteanach é, & ní raibh a mhalairt aca.

Tá atharrach scéil le tamall againn, agus ó tá is dóigh liom-sa nár mhisde dhúinn a tharrac

chugainn. D'fhág na Sasannaigh an bairile fúinn féin. Nach mithid dúinn an corc a chur ann? Bhí tuigsint mhór i mbairile ag an máighistir úd a bhí orm-sa, agus déarfadh sé ná tiucfadh leis an nGobán Saor féin é líonadh faid a fágfidhe a leogaint uaidh tríd an uathais mhóir úd 'n-a thóin é.

Ní ag dul i gcumhainge atá an uathais seo, tá seacht gcomhachta ag cabhrughadh le chéile chun í leathanughadh ó ló go ló. Farsingi-gheann rith uisce poll choidhche. Ní'l éan-duine a thógadh suas le galldachas ná déanfaidh sé na daoine a bheidh 'n-a chomhluadar gallda mar é féin. Chonnac-sa an lá eile triúr leanbh óga nár chuaidh ar scoil riamh ghá dhéanamh so le na seanmháthair agus í i n-aois a ceithre fichid. Bhí "*tiss*, a laogh," agus "*neo*, a laogh," agus "*mindeen yoursel*, a chuidín," ar bharra a teangan ó mhaidin go hoidhche aici dhóibh. Tá an traen agus na camthaí seirbhíseach a bhíonn na feidhil á dhéanamh; tá an post, & buachaillí an phuist a théidheann ó thigh go tigh san tuaith dá dhéanamh; tá páipéar na seachtmhaine á dhéanamh; an gnó céadna ar siubhal san scoil & san séipéal; na timthirí atá amuigh ó sna Bórdaibh seo a bhíonn ag comhairliughadh na bhfeirmeóirí; na tighthe ósta & na cuairteóirí & a lucht leanamh—tá siad so uile ag méadughadh an phuill úd, mar tá siad ó cheann ceann de'n bhliadhain ag dingeadh Béarla isteach ár gcluasaibh.

Féachaimís anois an bhfuil ár sciath-chosanta leathan láidir a dhóthain chun na náimhde uile seo a choimeád uainn amach. Tá ár seasamh ar na páistibh. Chíonn gach éinne é sin. Caillimís iad, agus tá sé chomh maith againn 'slán beó' fhágaint ag ár mbairile go deó. Coimeádamís Gaedhealach iad, agus tá an lá linn. Ní fheadar an dtuigid do léightheóirí deacracht an nídh seo ámhthach. Labhradh éan-athair cloinne atá ag casadh le n-a leanbhaí féin a thabhairt suas mar badh chóir. Badh mhaith liom focal ó Pheadar Ó Laoidhléis ar an gceist seo. Sé lóbh is dóigh liom adeir gur cogadh síoraidhe beatha dhuine ar an saoghal. Acht deirm-se ná fuil sa chogadh so acht neamh-nídh seachas an cogadh a bhíonn ar gach teinteán i n-a mbítear ag casadh le leanbhaí do choimeád Gaedhealach i n-indheóin na náimhde do áirimhigheas thuas. Agur má's mar seo atá an scéal ag leanbhaí na nGaedhilgeóirí connus atá sé ag an marcluagh ná tabharfadh a dtúismidhthe biorán buidhe ar ciaca bheidís Gaedhealach nó Gallda! Cad do dhéinimíd-na, muinntir na Gaedhilge, do sna leanbhaibh seo.

Múinimíd páidreacha Gaedhilge dhóibh, ach is i mBéarla déanfaidh an sagart agus an t-Easpog iad do cheistiughadh; múinimíd dóibh connus Gaedhilg do léigheamh, acht óir is scoil Bhéarla í, caithfidh an Béarla bheith i mbun 's i mbárr ár gcuid oibre. Múinimíd rinne Gaedhealach dhóibh, acht is i mBéarla dhéanfaid siad cainnt air agus úsáid de n-a dhiaidh sin. Sé an scéal céadna ag gach nídh eile é. Ní'l an fear soin cruthanta fós a dhéanfaidh nídh do bh'fearr de leanbhaibh leis an saghas so oideachais ná *Anglo Irishmen*. Sin é go cruinn atá againn dá dhéunamh díobh. Ní'l ann acht ag casadh le baraile na tóna briste do líonadh.

Ní'l réiteach na ceiste seo, ná sábháil na teangan le fagháil taobh amuigh de'n scoil Ghaedhealaigh. Is éigin na leanbhaí do chur uirthi, & gach nídh d'oirfidh dóibh a mhúineadh i nGaedhilg. Ní dhéanfaidh an galldachas díth ná dochair annsoin dóibh. Do thuitfeadh sé siar síos díobh mar a thuiteann an braon de'n lachain. Ní féidir an teagasc so thabhairt i n-éan-scoil náisiúnta indiu. Ní'l sa cheann is fearr aca so go fíor acht scoil ghallda. Caithfimíd féin, ar an adhbhar soin, costas na scoile d'fhulang sa chéad fháscadh.

Ní'l amhrus ar domhan, ar a shon sain, má chuirfimíd suas í, & má théidheann an obair chun cinn innti—má thigeann linn gnó tairbheach a dhéanamh innti—níl amhras ar domhan ná go ndíolfadh an bórd léighinn asti i gcionn chúpla bliadhain, & ná go leogfaidís dúinne leanamhaint do'n obair do chuireamair ar bun innti.

Is dóigh liom féin go mbeidh eagla an chostais ar an gCoiste Ghnótha; agus má bhíonn is dócha gur bh'fhéidir do dhaoineibh lasmuigh de'n Choiste an t-airgead do dhéanamh suas. Táim chomh cinnte go bhfuil an scoil ag teastáil uainn, chomh cinnte go ndíolfadh an Bórd i gcionn chúpla bliadhain aisti, agus annsoin gur bh'fhéidir dúinn mórán dá saghas a bheith againn; chomh cinnte go bhfuil saoradh na teangan innte, go dtabharfad £5 d'éan-fhuireann Gaedhilgeóirí a chuirfidh le chéile chun í do sholáthar.

Tá saothar mór déanta le deich mbliadhna againn. Ba ró-lag é ár dtosnughadh: Ní'l bliadhain a ghabhann tharainn ná tugamaoid coiscéinn chun cinn—ná téidhimíd pas beag níos aoirde. Is maith é sin. Leanamís de. *Excelsior* choidhche! Tá coiscéim na bliadhna so gan tabhairt fós againn. Tugaimís chun scoile Chonáin í.

GRUAGACH an TOBAIR.

**AN CLÓ-CHUMANN, (Teórant),
Clódóirí Gaedhilge, Sráid Mhór na Trágha,
Baile Átha Cliath.**

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK LEABHRÁIN AN IRISLEABHAIR—III ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one

owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in

the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™

electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™’s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation’s EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state’s laws.

The Foundation’s business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found

at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.